

Adatdan daşary ýazyjy Marsel Prust kelimelere çokunmaga nähili garşy çykdy?

Category: Edebiýaty öwreniş, Kitapcy, Sözler

написано kitapcy | 23 январа, 2025

Adatdan daşary ýazyjy Marsel Prust kelimelere çokunmaga nähili garşy çykdy? SIRA DIŞI YAZAR PROUST KELIMELERE TAPMAYA NASIL KARŞI ÇIKMIŞTI

Proust, Ruskin'le geçen bu dönemini, çeviri çalışmasını, her anlamda kendini geliştirmek için bir fırsat olarak değerlendirir ve pek çok yazarın kitaplarıyla birlikte okur onu. Restorasyonun babası olarak anılan Viollet-Le-Duc (ki Ruskin'in Mimarının Yedi Meşalesi'ndeki bazı satırları, zamanın restorasyonunu eleştirirken aklında onun olduğunu hissettirir); katedrallere dair aynı günlerde çok kapsamlı bir araştırma yapan Émile Mâle (Proust'la aralarındaki yazışmalarda Ruskin'in diline hayranlığını belirtse de, akademik olarak onu ciddiye almadığını hissettirir şekilde, yazılarında onun eserlerini kaynak olarak göstermez); İsa'yı kutsal bir figür olarak değil, insan olarak ortaya koymayı amaçlayan eseriyle Ernest Renan; Mavi Kuş'un yazarı, çiçeklere dair makaleleriyle tanınan Maeterlinck; Ruskin'in hocası olarak gördüğü Thomas Carlyle; ve Proust'un derinlemesine örneklemek istediği zamanlarda, sözgelimi insanın boş geçirdiği düşünülen zamanların bile kıymetli olduğunu söylerken, Adam Bede karakterinden tasvirlere yer verdiği George Eliot ya da makaleleriyle Hippolyte Taine ve daha pek çok isim, Proust'un notlarında kendilerine yer bulur.

Proust'un, pek çok konuyu uzun uzadıya düşünme fırsatı olur bu süreçte...

Sözgelimi Susam ve Zambaklar'da, daha kitabın adıyla düşünmeye başlar... Binbir Gece Masalları'na yapılan bir göndermeyle, okuyucunun önüne yeni dünyalar açacak kapıların anahtarıdır,

“susam” kelimesi. Proust, saçtığı ışııyla tüm metni aydınlatan ve kitabın son cümlesinde yeniden belirip metni toparlayan bu kelimeyle, kendisinin Jean Santeuil’de yakalamayı başaramadığı bir bütünlük görür ve “zaman”la hem kendi eserinin ismini, hem de onun ana izleklerinden birini oluşturacaktır.

Proust, metne koyduğu bu ilk notunda, Ruskin’in bu kelimeyle gösterdiği başarıyı, diğer kitaplarında olmadığı için suçlandığı anlatım bütünlüğünü örnek vererek, sadece bir kelime oyunu merakıyla kotardığını düşünmemiz gerektiğini belirtir. Hiç unutmadığı ve sıklıkla tekrarladığı şeyse, Ruskin’in tüm kitaplarına dağınık halde yayıldığını söylediği düşüncelerinin, bir araya getirildiğinde nasıl tutarlı bir bütün oluşturduğudur.

Proust’un çevirilerinde özellikle dikkat çeken bir nokta, ilk çevirisi Amiens İncili hayranlıkla doluyken, ikinci çevirisi hayranlığından ve saygısından bir şey kaybetmese de kendi olmak yolunda attığı adımların belirginleşmesidir... Susam ve Zambaklar çevirmeni, yazarıyla her zaman aynı fikirde değildir. Bir çevirmenden öte yorumcusu olarak, onu iyice inceler. Bazen kendi karşıt görüşlerine dahi, sonunda “onun sözlerine geldiğimizi görsek de, keşfettiğimiz gerçekler sayesinde, bu tartışmayı boşuna açmadığımıza inanıyoruz” dediği, fikirlerle yüklü upuzun notlarda yer verir.

Proust’un tek karşı çıktığı Ruskin de değildir... Başlarda üslubunu övse de giderek yöntemindeki eksikleri dile getireceği Sainte-Beuve (ki roman yazarlığına geçmeden önce, onun hakkında upuzun bir deneme yazısına girişecektir) eleştirdiği isimlerden biridir. Notlarında yetkinleştikçe, andığı her yazarla ilgili söyleyeceği sözleri, hak verilecek tespitleri olduğu hissedilir.

■ KELİME

“Ruskin’i Fransa’ya tanıtan kişi” olarak anılmayı hak ettiğini söylediği ve ilk defa onun yazılarıyla Ruskin’i tanıdığı La Sizeranne’ın da karşısına çıkar. Son derece kibar olan

sözleri, övgülerle dolu olsa da, sırf “ilk” olmanın, Ruskin’in eserleri üzerine söz söyleyecek tek kişi olmaya yetmeyeceğini sezdirir.

Proust, kelimelere tapmaktan duyduğu rahatsızlığı sık sık dile getirir de çevirisini onların, hatta harflerin bile üzerinde uzun uzun durarak yapar... Dikkat çeken bir notunda, La Sizeranne’ın, Ruskin’in bir mektubundan ve eserinden yaptığı çevirisine yer verir. Çevirideki pasaj, insanın “istirahati”nden bahseder. Proust, kısaltarak verdiği pasajda “i”yi, La Sizeranne’ın aksine, Ruskin’in yaptığı gibi büyük harfle yazdığını, böylece bahsedilen istirahatın manasının daha rahat anlaşılacağını söyler. Şüpheyi bırakmayacak şekilde anlamı belli olan kelime ile ilgili yine de içi rahat etmez ve Ruskin’in bir diğer kitabından “istirahat”le ilgili benzer bir pasajı alıntılar. Ruskin’in aynı kitabın önsözünün sonunda kelimeye yüklediği anlama işaret ederek iddiasını kuvvetlendirir de, hâlâ içini kemiren şüpheyi itiraf ederek, “istirahat”in manasında “öyle olduğunu düşünüyorum” diyerek karar kılması bir koca paragrafı bulur.

■ KELİMELERDEN PUTPERESTE

Proust, Ruskin’in sözlerinin üzerinde ne kadar durursa dursun, notlarında fikirlerinin izlerini ne kadar sürerse sürsün, ileri sürdüğü düşünceler, tahminlerden, hipotezlerden öteye gitmez... Bunun en somut örneği, Amiens İncili’nde, Ruskin’in dörttyaprak biçimindeki süslerin kabartmalarını tek tek anlattığı bölüme (4/41) Proust’un yazdığı nottur.

Amiens Katedrali’nin batı cephesindeki ana kapının yanlarında bulunan süsler, üstte erdemler ve altlarında onlara karşılık gelen zaaflar şeklinde konumlanmışlardır. Ruskin, İnanc’ı tasvir eden kabartmayı açıklamaya girer ve bir noktada Yuhanna’nın 6/53 “...insanoğlunun etini yiyip kanını içmedikçe, kendinizde hayat yoktur” kısmından bahseder. Bu sözlerin gizemini, yiyeceğin kutsal özünü keşfedenlerin anlayabileceğini söyleyerek devam eder sözlerine.

Proust, tipik bir notunda, “yiyecek” kelimesi üzerinden,

Ruskin'in söylediklerini incelemeye başlar... "Yiyecek", "yiyeceğin dağıtılması"na dair yorumlarda bulunur, ama emin olamaz ve sık sık alıntılanan şu düşüncesini açıklar, "Büyük bir yazarın eserleri, onun kullandığı kelimelerin anlamlarını bulabileceğimiz yegâne sözlüklerdir. Burada bahsi geçen fikri, ancak yine Ruskin'de bulabiliriz. Bir fikir üzerinde sadece bir defa düşünmeyiz. Ondan bir süreliğine hoşlanırsınız ve ebediyen terk etmek için bile olsa, defalarca ona geri döneriz."

Bir fikrin izini nasıl süreceğimize dair çok güzel tasvirlerle süren satırların sonunda Proust, Ruskin'in başka bir kitabında izine rastladığı "yemeğin dağıtılması"na dair satırları paylaşır ve "hipotez"ini destekleyen bu satırlarla sonuca vardığından emin olduğunu, Ruskin'in metninin devamında bulunan "kabul" ve "ret" kelimelerinin anlamını da bir gün çözeceğinden emin olduğunu söyler.

Kelimeye yüklemeye çalıştığı anlamın ender olarak sonuca ulaşmadığı notlardan biridir bu ve kelimelerin izinde kaybolmak üzeredir.

Kelimelere tapmaya karşı çıkacak olan Proust'un, bu notu tuttuğu "İnanç"ın altındaki diğer kabartma, şüphesiz aklına bir uyarı gibi kazınmıştır. "Putperestlik"... Bir canavarın karşısında diz çökmüş bir adam olarak resmedilen "Putperest"in, Proust için ayrı bir önemi vardır.

Putperest tipi, Proust'un farklı notlarında filizlenen pek çok fikir arasında en çok göze çarpanlardan biridir... Saint-Simon pastişinde Montesquiou'yü tasvir ederken benzer cümleleri kullanır. 'John Ruskin' makalesinde, Mimarının Yedi Meşalesi'ndeki sözleri andırır şekilde (7/3) "tıpkı bir paranın üzerinde dönemin hükümdarının resmini gördüğümüz gibi, birçok yapıtta, birçok sanat eserinde, birçok çağdaş düşüncede hâlâ Ruskin'in damgasını görürüz" (Roza Hakmen çevirisi) dediği gibi, benzer cümlelerle Amiens İncili'ne eklediği yazının takip eden satırlarında tarif ettiği "putperest"te de aynı konuya değinir. Sosyeteden bir tanıdığını, konuşmalarında kullandığı, Ruskin'e ait kelimelerden yakalar ve ismini ifşa etmeden "putperest" olarak yazısının içine dahil eder. Kendisi

de, Rouen Katedrali'nde küçük figürün peşine düştüğünde, putperestlere yakışır bir tavra kendini kaptırdığını itiraf eder.

■ PUTPEREST

Putperestin oluşumu, Proust'un notlarının dışında, Ruskin'in ona ilham olmuş olabilecek metin parçalarıyla da ilgi çekicidir. Proust'un Ruskin'de en sevdiği şeylerden biri, kendisinde en umulmadık anlarda uyandırdığı fikirlerdir...

Ruskin'e göre, Jerome'un kutsal kitap çevirileri, ister inansınlar, ister inanmasınlar, Batı Dünyası'nın tüm sanat eserlerine konu ettikleri sahnelere ilham olduğu için özellikle dikkate alınmalıdır.

Ruskin'in, Thomas Carlyle'dan aktararak yazdığı, Aziz Jerome'un İncil'i çevirirken, tanıklıklarına başvurduğu, üç yüz yıllık döneme yayılan bilginlere dair paylaştığı, çok ilginç bir bölüm bulunur (BoA 3/47). Uzun bir anlatıcı silsilesinden geçen hikâyeyi Caryle, Kraliçe Sophie'nin, Cizvit Vota'ya (Carlo Maurizio?) yazdığı, İncil çevirisini konu alan bir mektuptan alıntılanmaktadır:

Aziz Jerome, çalışmasının ilerleyen yıllarında, bir kısmının neredeyse kâfir denecek düzeyde güvenilmez kişiler olduğunu anlayıp yazdıklarına güvenmekten tamamen vazgeçeceğini belirttiği bu bilginlerin hepsinin eserlerini okur ve ardından yazıcısını çağırır. Jerome, yazıcısına, bilginlere ait sözlerden aklında kalanları, bir an sonra kendininkileri, pek sıra gözetmeksizin dikte etmeye başlar. Bazen kelimeleri, hatta anlam bütünlüğünü bile gözetmediği olur.

Bahis konusu olan yöntemi kullandığı Galatyalılara Mektup bölümünde, kendisinin kalemi hiç eline almadığı bu süreç boyunca, ağzına geleni dikte ettiği yazıcı da metne dahil olacaktır. Jerome bir şeyi daha iyi mi ifade etmek istedi ya da üzerinde biraz uzun süre mi düşündü, derhal yazıcının kaşları çatılır, sabırsızlandığını belli eder.

Bütün bu sahne, Kayıp Zamanın İzinde'ye yaraşır bir canlılıkla, içindeymişsiniz gibi tasvir edilir. Ruskin

çıkarımlarını yapar ve lafın sonunda, Cennet'ten gelen mesajın, samimiyetine tüm kalbimizle inanabileceğimiz, kutsal kitabın yaşlı yorumcusu Jerome ile hak edenlere ulaşacağından şüphe duymamamız gerektiğini söyler. Tabii bunu söylerken, Tanrı'nın Bilgeliği'nin ardından, kraliçenin ismiyle uyumlu olarak "Sonsuz Sophia"dan neredeyse hiç anlaşılmayacak şekilde bir kelime oyunu yaparak bahseder. Proust eklediği notta, putperestine yakışacak, kelime oyunlarına duyulan bu türden bir zaafı uzun uzun ele alır. Sophia, mitolojideki bilgeliğe bir göndermedir.

Devamındaki tasvir ise daha ilginçtir... Ruskin, böyle samimi bir yorumcudan değil, "yazılı sanatlarda, şüphelerinde suskun, değişlerinde hünerli, sinsi bir ustanın eline düşerse insan, bir sürü önyargı ya da hatalı düşünce kendisine kabul edilebilir şekilde sunulur, hatta insanın içinde ölümcül şekilde kök salar, hem de o kişinin kendisine vereceği ilhama hiç ihtiyacı yokken" diyerek bir uyarıda bulunur.

Proust'un kendi hayatında da, Kayıp Zamanın İzinde'nin anlatıcısının hayatında da, Charlus kadar Swann'da da izlerine rastlanacak özellikler barındıran bu bölüm, hem yanlış bir öğretmenin rehberliğine karşı uyarısıyla, hem bir karakterin oluşumundan parçaları izlerken en keyif veren pasajlardandır.

■ KELİMEDEN CÜMLEYE

Proust'un çevirilerinde eğildiği bir diğer konu da cümlelerdir... Sözelimi Amiens İncili'nde peygamberlerin hayatlarından sahnelerin ve kehanetlerinin işlendiği kısımlarda, Ruskin'in peygamber Micah'tan bahsettiği bir bölüm bulunur. Proust, bölüme ait notunda, İşaya (2/4) ve Yoel (3/10)'de geçen ifadeyi, Ruskin'in kutsal bir cümleyi metinlerine nasıl dahil ettiğini takip eder. İki virgül arasına yerleşen ifadenin, Ruskin'in düşüncesindeki izini, savaş ve barış dönemlerini birbirinden ayıran sözlerine her başladığında onu nasıl kullandığını gözlemler.

Ruskin'in daldığı bahisten, birazdan söyleyeceği bazı kelimelerin izini hisseder. Düşüncesinin akışını izleyebildiği

kadar, 'kavak'ı 'zarafet'in takip edeceğini bilir. Ruskin'in (BoA3/34+not) Carpaccio'nun aslan çizimlerinin bir eleştirisiyle başlayan alıntısında, çağrışımlar zincirinin belki de en önemsiz detayında, Aziz Jerome'un varlığının sezdirildiği tablodaki köpeğin, Ruskin'in çocukluk anılarında sevgiyle hatırladığı Wisie olduğunu sıkıştırır parantez arasına.

Proust bu dikkatle, 'putperest' olarak andığı, sosyeteden bir tanıdığını konuşmasından yakalar ve nasıl ki yaptığı hesaplamalarla bir astronom, ilk defa göreceği yıldızın yerini önceden tayin ederse, Ruskin'le çakışan noktaların, birbirine paralel düşüncelerin bir görünüp bir kaybolan izini sürer.

Ruskin'in Milton'ın Lycidas'ını inceleyen satırlarındaki (S&Z1/22+not) "piskopos, gören insandır" ifadesiyle yakayı ele vermiştir putperest. Proust izlemeye başlar... Putperest, Ruskin gibi, Latince "Herkesin beğenisi kendine!" (trahit sua quemque voluptas) der. Her bir kelimenin derinliklerindeki manayı, o antik tadı yakalamanın zevkine varır. Bir kelime onun için, Baudelaire'in bahsettiği, hatıralarla dolu minicik bir şişedir. İçine yerleştiği cümlemin güzelliğinden bile ayrı (ki tehlikede burada başlar) bir saygı duyar ona. Hele biri onun içeriğini (kelimeyi yanlış kullanarak) tahrif etsin, kâfirlikle itham eder onu (ki bu noktada tamamen haklıdır). Bir kelimenin içinde gizlenmiş fazilet karşısında kendinden geçer, hayretlere düşer; en havadan sudan sohbetin içinde ona yer ayırır, işaret eder, dikkatleri ona çeker, durmadan tekrar eder ve hayranlıkla haykırır. Ve böylece, en sıradan şeylere öyle bir saygınlık, zarafet, ilgi ve hayat bahşeder ki, bunun sonucu olarak ona yaklaşanlar, sohbetini dünyada hiçbir şeye değişemez hale gelirler.

Sanat açısından bakıldığında ise, kendisinden daha az yetenekli bir yazar için tehlikeyi görebiliriz..."der Proust ve şüphesiz bu noktada kulaklarında, Ruskin'in Amiens İncili'ndeki (3/47) öğüdü de çınlamıştır. Proust kelimelerin özelliğine dikkat çeker, "...kelimeler kendi içlerinde güzeldirler, ama bizim onların bu güzelliğinde bir payımız yoktur. Bir müzisyen için 'mi' notasını kullanması, 'sol'

notasını kullanmasından daha (fazla) değerli değildir; ama yazarken, kelimeleri, hem derinlerdeki manalarını anladığımız ve şanlı geçmişlerine saygı duyduğumuz sanat eserleri, hem de sadece (bizlerin hayatlarındaki karşılıklarıyla) onlara ayırdığımız yerle ve aralarında kurduğumuz, mantığa ya da duygulara dayanan ilişkilendirmelerle değer kazanan basit notalar olarak görmeliyiz.”

■ KELİMEDEN İFADEYE

Proust, hem putperest karakterini, ona atfedeceği özellikleri, hem de kelimelerden yola çıkarak yavaş yavaş, kendi cümle yapısını, ifade şeklini de oluşturmaya başlamıştır.

İfade etmek istediği görüşleri için, “dinsel bir saygıdan” sıyrılmaya başlar notları... Susam ve Zambaklar’ın önsözü için tuttuğu bir notta, Gautier’nin bir cümlesini, kendi üzerinde bıraktığı izlenimi aktarabilmek için, olduğu gibi değil de hatırında kaldığı gibi alıntılar, “doğrusu bu güzelliklere karşı artık dinsel bir saygı duymadığım günümüzde, bütün bunları tek bir güzellikte kaynaştırma hakkını kendimde buldum” der. Aynı kitabın farklı yerlerinde geçen benzer cümle parçacıklarını, ifadenin güzelliğinde birleştirerek cümleciği yeniden yaratır. (Okuma Üzerine, Işık Ergüden çevirisi, 2013, 6. Not)

Kitabın ana metnine ait bir notunda ise (S&Z 1/18), kelimelere ve ifadeye odaklanır. Ruskin’in uluslar arasında dolaşan bazı kelimelerin tarihte yüklendikleri anlamlara dair endişelerinden bahsettiği bölüm için Proust bir not açarak uyarır... Kelimelerini seçerken böyle bir endişe güden yazar, bir süre sonra sadece onu oluşturan birikimi göstermekten de keyif duyacak ve ilk başlarda ne kadar enteresan gelse de kaçınılmaz olarak gösterisini yaptığı bu bilgilerle sıkıcı hale gelecektir. “Meraklı bir yazar, sırf bu yüzden büyük bir yazar olmaktan mahrum olur” der.

Bir kelimeyi sırf antik çağlardaki manasında kullanmaktan alınan, yaratıcılıktan uzak ve zevksiz olarak nitelediği bu

keyfin içinde, sanatın tam tersi bir şey görür. Kullanılmasında bir sorun yoktur, ama bunu büyüleyici ve yararlı bir şey olarak görmek doğru değildir.

Proust, ifadenin önemini belirteceği satırlarına geçmeden önce de bu söylediklerinin, büyük bir yazarın kelime dağarcığına hakim olmaması, kendi kullandığı kelimeleri, önceki çağların büyük yazarlarının cümleleri arasında takip etmemesi gerektiği anlamına gelmediğini söyler.

Victor Hugo'nun jürisinde bulunduğu, bir güzel söz söyleme yarışmasından örnek verir... Yarışmacılardan biri, okuması için verilen metindeki "neolojizm" kelimesine gelince isyan eder ve 17. yüzyılda bile böyle bir kelime kullanacak yazara rastlanamayacağını haykırır. Herkesin sesi, Victor Hugo sakince söze başladığında kesilir, "Kıymetli arkadaşım, bu kelimeyi kütüphanede bulunan, Regnard'ın tüm eserlerinin üçüncü cildinde, Lapland Gezileri kısmında bulabilirsiniz." Victor Hugo, bahsi geçen kelimenin olduğu sayfayı kitaptan hemen açıp gösterir.

Proust bu örneği, bir dâhinin de akademik anlamda böylesi bir donanımda olabileceğini söyleyerek sürdürür ve Fernand Gregh'in, Victor Hugo'nun dehasının, yeteneğinin sıkı çalışmayla genişletilmiş hali olduğuna dair, beğendiği bir tespiti yer verir.

Hugo'nun kelime bilgisinin kuvvetine, Zafer Takı'nda şiirindeki mimari terimlere hakimiyetini (ki kendisi de, Ruskin'le geçen yıllarda bunu fazlasıyla edinecektir) örnek gösterir ve sözü, çok sık alıntılanan tespitlerinden birine getirir. "Hugo'yla başladığım bu örneği çok uzattıysam sebebi, büyük bir yazarın, yazmaya başlamadan önce, hem kullanacağı kelime hazinesinin, hem de kendi büyük yazarlarının tamamıyla farkında olduğuna işaret etmek içindi. Ama yazdığı esnada onları değil, söylemek istediği şeyi düşünür ve kelimelerini, onu en iyi, kuvvetle, en renkli ve ahenkle ifade edecek şekilde seçer. Kelimelerini seçip çıkardığı hazinesi muhteşemdir, çünkü hepsi hatırında, hepsi hizmetindedir ve odasına kapanıp yaptığı çalışmaları, her bir terimin kendine has meziyetini tüm sağlamlığıyla yerine oturtmuştur. Ama

yazarken bunu düşünmez. Dehasının önünden çekilen birikimi, ona yol verir.” Parmaklarının üzerinde kaydığı “doğaçlama yaptığı piyanosu, bilgiyle dolu olduğu kadar, zengin de olan dilidir” ve hangi kelimenin nereden geldiğini düşünmez artık. (S&Z 1/18)

Proust’un ifadesi, (SLoA 5/4) Ruskin’in, özüne kattıklarıyla özgürlüğe giden yolculuğunu hayranlıkla izlediği lav gibidir artık.

■ YAZARIN GÖREVİ

Proust, çevirileri boyunca Ruskin’in düşünceleri arasından fırlamaya can atan yazılar yazar. Amiens Katedrali’nin ön cephesindeki Meryem heykelinin gülümsemesine duyduğu hayranlıktan bahsettiği satırları, dipnotları dışında ana metinde, “ben”in hissedildiği birkaç kısımdan biridir. Bize göre, buralarda Proust, yine de tüm samimiyetiyle gözükemez. Suni bir hayranlıkla, yazarıyla ortaklık yakalama çabasıyla kaleme alınmış gibi gözükten satırlardır bunlar.

Amiens İncili’nin başına da alacağı, bir benzeri de Ruskin’in vefatı sırasında yayınlanan yazısı ise, ortaya çıkmak isteyen yazarı daha net şekilde gösterir... Proust, Ruskin’de “embriyonik halde” gördüğü, kelimelere de olan hayranlığı üzerinden götürdüğü yazısını bir yerinde, Ruskin’in metinlerinde görülen fikir sıçramaları gibi keser ve “putperest”ten ilk defa uzun uzadıya, adamakıllı bahseder.

Yazımız boyunca bahsettiğimiz putperesti sayfalarca detaylandırır ve sonunda onun gösterdiği tapınma halini (taparcasına gösterdiği hayranlıkların arasında, bir çiçeği “çiçeğimiz!” ilân ederek duyduğu sevgi de bulunur) tasvir ederek, böyle bir düşünce şekline “hep karşı çıkacağım” diye haykırır. Açtığı parantez, metinden ayrıldığı bu sayfalar, kendisi olmaya, bir isyanla en yaklaştığı anlardır.

Putpereste dair sözlerini bitirip Ruskin’e döndükten sonra, onun kitaplarına olan hayranlığını, “bir aşk gibi başlayan” ilgisini, gözlerini onların hatalarına nasıl kapadığını, kendisine katacaklarını düşünerek okumaya daldığını anlatır.

Çıktığı yolda kendisine eşlik eden kadına tutulup, hedefini unutan aşığın halinde bir benzerini görür.

Ruskin'in düşünceleriyle güzelleştirdiği her şeye hayran olmuştur, ama saf bir düşünce gibi özgür olmayan, nesnelere bağlı olan bu fikirler Proust'ta ne kadar hayranlık uyandırsa da, havada uçuşan fikirlerin etrafında örülecek bir roman onun çiçek açacağı yer olacaktır ve Ruskin'e olan aşkının bittiği yerde, Swann'ın Aşkı başlayacaktır.

Çeviri yolculuğuna başladığı yıllarda ölen Ruskin'in kendisinden haberi olmaz. İlk çevirisine şahit olmayan babasının, onu emanet ettiği annesi ise yazarlığını görmez. Son denemelerinde annesiyle aralarında geçtiğini hayal ettiği konuşmalar, romanın kurgu dünyasına girmeden önceki adımları olacaktır.

Tüm hayatı boyunca her şeyi, yazar olma isteğiyle yoğun şekilde yaşamıştır. Çevirilerinde kullandığı kelimeler de, aktarmak istediği fikirlerinde ve duygularında olduğu gibi, öğrenildikleri anda, onları kendisine öğreten kişilerle, öğrenildikleri zamanla, mekânla, ışıkla kopmaz biçimde içine yerleşirler. Çevirileri boyunca tuttuğu notlar, kendisine öğüt olur. Okuma deneyimini, çok daha özgürleştiren bir ışık altında görmeye başlar. Kalem hazır artık. Bir çevirmen olarak başladığı yolculuğunu, roman yazarı olarak tamamlayacaktır:

“Aslında her okur, okuduğu esnada kendi kendinin okurudur. Yazarın eseri, okura sunduğu bir görme aygıtına benzer; okurun o kitap olmasa kendinde belki fark edemeyeceği şeyleri görmesini sağlar.”

“...olanları çözmeye çalıştığımda, büyük bir yazarın o temel kitabı, tek gerçek kitabı, kelimenin yaygın kullanımıyla icat etmesi gerekmediğini, bu kitap zaten her birimizin içinde var olduğundan, onu tercüme etmesi gerektiğini fark ediyordum. Bir yazarın görevi ve işlevi, tercümanlıktır.” (Kayıp Zamanında İzinde, Roza Hakmen çevirisi)

■ KAYNAKLAR

(CG) Cynthia Gamble – Proust as Interpreter of Ruskin, The Seven Lamps of Translation; Summa Publications 2002

(WC) William C. Carter – Marcel Proust, A Life; Yale University Press, 2013

(SLoA) John Ruskin – Seven Lamps of Architecture; George Allen, Sunnyside, Orpington; 7th edition in small form, 1897

(BoA) John Ruskin – Bible of Amiens; George Allen, Sunnyside, Orpington, 1897 (CG: Proust'un çevirisi için kullandığı kitaptır)

(S&Z) John Ruskin – Sesame And Lillies; George Allen, New York, Longmans Green; 1905

Proust'un pastişleri ve çevirilerindeki notları, R.A. Goodlake Lowen tarafından çevirileri yapılan, "Sesame And Lillies", "The Bible of Amiens" ve "Pastiches et M langes" eserlerinden alınmıştır.

İhsan  DEN.

Odatv.com Edebiyat   wreniř